

DR. DOBÁK IMRE

Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe

National Security Services - Insight into the national security structure of the countries of Visegrad Group (V4)

Absztrakt

Napjaink folyamatosan változó biztonsági környezetében a különböző nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe felértékelődik. Szervezeteik, funkcióik, információgyűjtési és elemzési képességeik egyre fontosabbá válnak. Régióinkban is az egyes országok olyan különböző biztonsági fenyegetésekkel és kockázatokkal szembesülnek, amelyek a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékony munkáját igénylik. Ezen gondolatok mentén, jelen tanulmány áttekinti a „Visegrádi Együttműködés” (visegrádi országok) nemzetbiztonsági szolgálatainak struktúráját, rámutatva egyes hasonlóságokra és különbségekre.

Kulcsszavak: nemzetbiztonsági szolgálatok, titkosszolgálatok, Visegrádi Együttműködés

Abstract

Nowadays, in the continuously changing security environment the role of different security services increases. Their organisations, their functions, information gathering and analysis capabilities are becoming increasingly important. In our region the countries face to such different security threats and risks which require the efficient work of the national security services. Along these lines, this current study reviews the structure of national security services in the countries of Visegrad Cooperation, pointing out some similarities and differences.

keywords: national security services, intelligence services, Visegrad Group

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

BEVEZETÉS

Napjaink biztonságpolitikai eseményei révén közvetlenül szembesülünk azon határokon átnyúló (transznacionális) veszélyekkel, amelyek túlmutatva a nemzeti szintű biztonsági kérdéseken a nemzetbiztonsági szféra egyre aktívabb tevékenységét igénylik. Folyamatosan értékelődnek fel a *nemzetbiztonsági információgyűjtési és elemzési képességek, a feladatok és információk gyors megosztásának, valamint a kapcsolattrendszerek és együttműködések célorientált felhasználásának* területei. Rendkívül fontossá vált a nemzeti szinteken megjelenő nemzetbiztonsági struktúrák irányából a veszélyekre és a változó környezetre való gyors reagálás képessége, valamint a nemzetközi szintekre kitekintő információmegosztás jelentősége.

Habár a nemzetközi szintéren eltérő nemzetbiztonsági „képességeket” láthatunk, a kisebb, korlátozott erőforrásokkal rendelkező országokat, a nemzetközi biztonságpolitikai környezetből közel azonos hatások érik.¹ Éppen ezért kap kiemelt jelentőséget a „korlátozott erőforrásokkal” rendelkező államok esetében a nemzetbiztonsági struktúrák hatékony működtetése, a koordinációs, irányítási, a technikai és az emberi erőforrásokra épülő információgyűjtő, az elemző-értékelő, vagy akár a különböző szakértői területek összehangolt munkája.

Jelen tanulmány az egyre erősödő együttműködési felületű visegrádi országok² nemzeti szintű, nemzetbiztonsági rendszereinek rövid ismertetését célozza meg.³ Vizsgálja, hogy az érintett országok nemzetbiztonsági érdekeik és céljainak mentén milyen struktúrákat működtetnek, ezekben milyen hasonlóságok mutatkoznak. Ennek kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy nincs általános jó vagy rossz nemzetbiztonsági modell, hiszen azokat mindig a maguk történeti, politikai, gazdasági, társadalmi környezetében lehet és kell megítélni. Hatékonyaságuk vizsgálatának elvégzése is csak az adott nemzeti irányító, felügyelő, valamint ellenőrző szerepkörökhöz kapcsolódhat.

A kérdéskör vizsgálható az egyes nemzeti szolgálatok történeti fejlődésének, a biztonsági stratégiáknak, az irányításnak és a felügyeletnek, az ágazati hovatartozásnak, a szolgálatok számának, vagy akár a szervezetek funkcionalitásának oldaláról (például hírszerző, elhárító, integrált, vagy adatszerező szolgálat) is, azonban jelen írás a történeti előzmé-

¹Bővebben lásd: Laml, Roman – Novák, Miroslav, Intelligence options for a small country, In: Majer, M. – Ondrejcsák, R. – Tarasovič, V. – Valášek, T. (eds.): Panorama of global security environment 2010. Bratislava: CENAA, pp. 505–517. <http://cenaa.org/analysis/intelligence-options-for-a-small-country/>, letöltve: 2015. november 07.

²Csehországot, Lengyelországot, Magyarországot és Szlovákiát felölelő széles körű közép-európai együttműködés

³Az egyes nemzeti szintű megoldások bemutatása primer forrásként a nyíltan elérhető hazai és külföldi (magyar és angol nyelvű) forrásokon, tanulmányokon, szekunder forrásként a kapcsolódó joganyagokon alapul. Érdemes megjegyezni, hogy a struktúrák létrehozása és működtetése mögött rendkívül összetett történeti, politikai, gazdasági/költségvetési, vagy akár együttműködési és koordinációs elem is szükségszerűen megjelenhet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

nyek ismertetésétől eltekintve, az aktuálisan jelenlévő szolgálatok és feladatrendszereik főbb elemeinek bemutatását tűzte ki célul.

A VISEGRÁDI ORSZÁGOK (V4) NEMZETBIZTONSÁGI STRUKTÚRÁI

A vizsgált országokban a korábbi szocialista örökségként fennálló állambiztonsági struktúrák átalakulása után, az elmúlt évtizedekben folyamatos változásoknak lehettünk tanúi. Az általánosan ismert hírszerző és elhárító, illetve katonai és polgári felosztásokon túllépve,⁴ napjainkra már jelen vannak az integrált ágazati nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendvédelmi szféra egyéb szervezeteit is kiszolgáló szolgáltatói, szakértői, nyomozati jogkörrel rendelkező vagy akár a minősített információk védelméért felelős egyéb nemzetbiztonsági, illetve biztonsági szervezetek is.

A nemzetbiztonsági rendszerek és változásaik mögött pedig a struktúrára hatást gyakorló számos tényezőt, így többek között a történeti örökséget, a külső információgyűjtési környezet fejlődését, a rendelkezésre álló költségvetési és pénzügyi forrásokat, az aktuális bel- és külpolitikai változásokat, a biztonságpolitikai környezet jelentős módosulását, vagy akár ezek prioritásainak eltolódását is felfedezhetjük.

A V4 országok (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) nemzetbiztonsági rendszerei esetében számos eltérést és hasonlóságot is megfigyelhetünk, azonban egyaránt elmondható, hogy elfogadásra kerültek azon magasabb szintű stratégiák, amelyek az adott „ágazatnak” is irányt mutatnak az alapvető értékek és érdekek mentén. Nemzetbiztonsági szolgálataik az egyes kormányok irányítása alatt álló szervezetek, a szolgálatok működéséről nyílt jogszabályok rendelkeznek, valamint mindenhol működik a „fékek és ellensúlyok” rendszere, hiszen biztosított azok kontrollmechanizmusa is.

Jelenleg a szlovák és cseh nemzetbiztonsági struktúra 3-3, a magyar 4, a lengyel pedig 5 szolgálatot ölel fel. Elsődleges feladatuk az adott állam alkotmányos rendjének, függetlenségének biztosítása, a biztonság széles körű védelme, az ország érdekeinek érvényesítése, amelyekhez a jogalkotók speciális feladatrendszert és képességeket biztosítanak számukra. Feladataik alapvetően különböznek a nem nemzetbiztonsági, azonban titkos információgyűjtésre feljogosított egyéb szervezetek (például bűnüldöző szervezetek) feladataitól és céljaitól, valamint több feladatkör például terrorizmus elleni küzdelem – annak jellegéből adódóan – összetett elemként jelenik meg.

⁴A Börcsök A. - Vida Cs. Nemzetbiztonsági szolgálatok rendszeréről szóló tanulmányában ismertetett nemzetbiztonsági szolgálatok tipizálását elfogadva, beszélhetünk: hírszerző szervezetekről; elhárító szervezetekről; önálló (technikai) adatszerző szervezetekről; koordináló-irányító testületekről; nyomozóhatósági jogkörrel rendelkező testületekről; adatvédelmi szervezetekről; (integrált) hírszerző-elhárító szervezetekről; valamint ezek bármilyen kombinációjáról. Forrás: Börcsök András - Dr. Vida Csaba: A nemzetbiztonsági szolgálatok rendszere (Nemzetközi gyakorlat a nemzetbiztonsági rendszer kialakítására), In: Nemzetbiztonsági Szemle 2014/1. szám, pp. 63-100.

http://epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_063-100.pdf, letöltve: 2015. október 05.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

Mindemellett gyakran azon titkos információgyűjtési eszközök és módszerek, amelyek a szervezetek oldaláról jelentkező eltérő (például nemzetbiztonsági, rendészeti-bűnügyi, terrorelhárítási) célú információs igényeket kiszolgálhatják, azonosak. Ezek jelentős része ma már technikai megoldásokra, komplex eszközrendszerekre támaszkodik, amelyek drága és összetett rendszerek. Szervezetenként történő kialakításuk a párhuzamosságok mellett, egy idő után szükségszerűen a szervezetek közötti technikai képességek színvonalbeli eltérését, vagy akár – a korlátozott források okán – egyes ellenőrzendő területekről való kényszerű lemondást⁵ eredményezhetnek. Kifejlesztésük, fenntartásuk, hatékony működtetésük és a külső környezet változásaihoz igazodó folyamatos továbbfejlesztésük, így az egész nemzetbiztonsági, illetve titkos információgyűjtésre jogosult egyéb szervezetek feladatainak és igényeinek figyelembevételét követeli meg.

A MAGYAR NEMZETBIZTONSÁGI STRUKTÚRA

Az összevethetőség érdekében nem hagyható el Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatainak rövid ismertetése, amely összetételében egy (elhárító és hírszerző feladatkörrel rendelkező) integrált katonai és három polgári nemzetbiztonsági szolgálattal rendelkezik. A szolgálatok tevékenységének szabályozására⁶ a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló többször módosított 1995. évi CXXV. törvényben került sor. A hazai nemzetbiztonsági rendszert tekintve, a demokratikus normáknak megfelelően külső (parlamentari) kontrollal rendelkező,⁷ a Kormány irányítása alatt működő, országos hatáskörű szervezetekről beszélhetünk.

A struktúra részeként a *Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat* (KNBSZ) két nemzetbiztonsági szolgálat⁸ integrációjának eredményeként 2012 januárjától működik jelenlegi formájában, amelynek „*egyik legfontosabb feladata a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség törvényes működésének biztosítása, a nemzetközi katonai műveletekben szolgáló magyar katonák hírszerző támogatása és biztonsági védelme.*”⁹ A szolgálatot a Kormány a honvédelemért felelős miniszter útján irányítja. A korábban külön szervezetben működő katonai hírszerzés és elhárítás összevonásának indokai között a hatékonyság növelése és a költségtakarékosabb feladatellátás, a felderítő és az elhárító tevékenység

⁵A gondolatkört lásd részletesebben: Laml, Roman – Novák, Miroslav: Intelligence options for a small country, CENAA Analysis (Center for European and North Atlantic Affairs) <http://cenaa.org/analysis/intelligence-options-for-a-small-country/>, p. 6. letöltve: 2015. november 07.

⁶A jogszabály részletesen kitér a nemzetbiztonsági szolgálatok feladataira, irányítására, vezetésére, a szolgálatok parlamenti ellenőrzésére, személyi állományára, működési alapelveire, adatkezelésére, a titkos információgyűjtés, valamint a nemzetbiztonsági ellenőrzés és védelem szabályaira is.

⁷A nemzetbiztonsági szolgálatok (katonai és polgári) parlamenti ellenőrzését az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága, (valamint ezen felül a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat esetében az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága is) biztosítja.

⁸Katonai Felderítő Hivatal, valamint a Katonai Biztonsági Hivatal

⁹<http://www.kfh.hu/hu/index.html> letöltve: 2015. szeptember 10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

egységes vezetése és koordinációja, valamint többek között a párhuzamosságok elkerülése jelentek meg.¹⁰

Az *Információs Hivatal* (IH) polgári nemzetbiztonsági szolgálatként a polgári hírszerzési tevékenységért felelős, többek között megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzetbiztonsága érdekében hasznosítható információkat. Felderíti a külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységeket, a gazdasági és pénzügyi biztonság veszélyeztetésére irányuló külföldi szándékokat, cselekményeket, valamint a törvényben meghatározott tárgykörökben információgyűjtési feladatokat végez.¹¹ Irányítását a Miniszterelnökséget vezető miniszter látja el.¹²

Az elhárító funkciójú szervezetként megjelenő *Alkotmányvédelmi Hivatal* (AH) feladata, hogy felderítése és elhárítsa hazánk függetlenségét, politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető törekvéseket és tevékenységeket. Irányítását a Nemzetbiztonsági Szakszolgálathoz hasonlóan a Belügyminiszter látja el. Feladatrendszereiben megjelennek a külföldi titkosszolgálati, az ország törvényes rendjének megzavarására, gazdasági, tudományos-technikai, pénzügyi biztonságát veszélyeztető törekvések és tevékenységek felderítése és elhárítása, valamint a nemzetbiztonsági védelem, a nemzetbiztonsági ellenőrzés, a menekültkénti elismerést kérő, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó személyek ellenőrzésének feladatai is.¹³

Hazánkban a nemzetbiztonsági struktúra egyre inkább felértékelődő feladatkörével van jelen a *Nemzetbiztonsági Szakszolgálat* (NBSZ). Nem rendelkezik önálló hírszerzési, illetve elhárítási funkcióval, hanem szolgáltató szervezetként a titkos információgyűjtés, illetve a titkos adatszerzés eszközeivel és módszereivel szolgáltatást végez az arra jogosult szervezetek számára.¹⁴ Titkos információgyűjtési szolgáltató szerepköre mellett, ellátja továbbá a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet, szakértői tevékenységet végez (Szakértői Intézet), valamint a szervezetében 2013-tól jelen van a Kormányza-

¹⁰Lásd: Kovács József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az egyesítés után (A 2012. május 24-én a Nemzeti Közszerzési Egyetemen megrendezett Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata) Hadtudomány 2013/1–2,

http://mht.eu/hadtudomany/2013/1_2/HT_2013_1-2_mht.pdf, letöltve: 2015. július 22.

¹¹A szolgálat feladatait részletesen lásd: az 1995. évi CXXV. törvény (A nemzetbiztonsági szolgálatokról). 4. §.

¹²152/2014. (VI. 6.) Korm. Rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről

¹³Ui. 5. §.

¹⁴Az NBSZ 2010-ben került a Belügyminisztérium irányítása alá, ezt megelőzően (a polgári hírszerzés és elhárítás szervezeteivel azonos módon) irányítását 1996 és 2002, valamint 2007 és 2010 között tárca nélküli miniszter, 2002 és 2007 között a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter látta el.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

ti Eseménykezelő Központ (GovCERT-Hungary),¹⁵ majd 2015 októberétől a kibertérből érkező aktuális kihívásokra reagáló Nemzeti Kibervédelmi Intézet.¹⁶

Mint Hetesy Zs. vonatkozó tanulmányában¹⁷ megfogalmazta: Az NBSZ feladatai „*túlnőnek a nemzetbiztonsági szférán, a nála telepített koncentrált kapacitásokkal a nemzetbiztonsági szolgálatokat és a rendvédelmi szerveket, valamint az ügyészséget is kiszolgálja.*” Megrendelői köre 8 szervezetet (a nemzetbiztonsági szolgálatokon túl a Rendőrséget, a Nemzeti Védelmi Szolgálatot, a Terrorelhárítási Központot, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt és az Ügyészséget) ölel fel a maguk szakmai, és jogszabályi hátterének sajátosságaival együtt.

Tevékenységét tekintve meghatározó a hazai titkos információgyűjtésre feljogosított struktúrában, hiszen összetett szervezetrendszerével az irányába megrendelőként fellépő szervezeteket azonos színvonalon, költséghatékonyan képes titkos információgyűjtő tevékenységével kiszolgálni. Az általa biztosítható széles szolgáltatási lehetőségek (többek között hírközlés-, rádiókommunikáció-, postaküldemény ellenőrzés, helyiséglehallgatás, figyelés és környezettanulmányozás) biztosítják, hogy a megrendelő szervezeteknek nem kell külön-külön működtetniük a sajátos szakmaiságot, személyi, technikai és infrastrukturális hátteret igénylő területeket.¹⁸ Kisebb beruházási költséggel komplexebb képességű rendszerek valósíthatók meg, valamint előnyként jelentkezik a külső infokommunikációs szereplők (például hírközlési szolgáltatók) irányába megmutatkozó átfogó érdekérvényesítési képesség. Mint Boda J., fent idézett írásában megjegyzi, így „*a működtetés, fenntartás és fejlesztés feladatai és költségei egy szervezetnél, az NBSZ-nél jelentkeznek.*” A szolgálat jelenleg is aktívan reagál az ország nemzetbiztonságát érintő, és az egész rendvédelmi szféra eredményességét befolyásoló változásokra, a külső biztonságpolitikai és technikai környezetből érkező kihívásokra.¹⁹

¹⁵A GovCERT polgári nemzetbiztonsági szolgálatnál való elhelyezésére a későbbiekben ismertetésre kerülő lengyel ABW szervezeténél is láthatunk példát

¹⁶Az Intézet a Kormányzati Eseménykezelő Központ, a Nemzeti Elektronikus Információbiztonsági Hatóság, valamint a Nemzeti Biztonsági Felügyelet CDMA (Cyber Defance Management Authority) tevékenységét magába foglaló szervezetként 2015. október 01-jén jött létre. Forrás: Belügyminisztérium közleménye (2) – 2015. október 01. - Országos Sajtószolgálat), valamint Megalakul a Nemzeti Kibervédelmi Intézet 2015. október 1. <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/rendeszeti-allamtitkarsag/hirek/megalakul-a-nemzeti-kibervedelmi-intezet>, letöltve: 2015. november 16.

¹⁷Dr. Hetesy Zs.: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szerepe a nemzetközi bűnügyi együttműködésben, Határrendészeti Tanulmányok 2007/2. Különszám, Budapest 2007, 131-136. o. Határőrség Tudományos Tanácsa

¹⁸Boda József: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye és szerepe a rendvédelemben. In.: Pécsi Határőr Közlemények XIII, 2012. p. 124.

<http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/boda.pdf>, letöltve: 2015. Július 18.

¹⁹Például: Arcképprofilokat nyilvántartó rendszer jön létre (Ismeretlen ember azonosítása és személyazonosság ellenőrzés, 2015.11.17. MTI, <http://www.jogiforum.hu/hirek/34796>, (valamint a T/6623. számú törvényjavaslat az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről), valamint Elektronikus Szolgálati Jegy rendszer (Kovács Zoltán: "Electronic written tasking order system" Accomplished within the project "Secure electronic communication" *Hadmérnök 2013/3 szám. 171-183) letöltve: 2015. november 18.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

SZLOVÁKIA NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZERE

Északi szomszédunk nemzetbiztonsági rendszerében jelenleg két polgári [Szlovák Információs Szolgálat (SIS²⁰), és a Nemzeti Biztonsági Szolgálat (NBÚ²¹)], valamint egy hírszerzéssel foglalkozó katonai nemzetbiztonsági szolgálat (VS²²) működik.²³ A polgári szolgálatok esetében az irányítás funkciója a Kormányhoz, a katonai nemzetbiztonsági szolgálat esetében pedig a szlovák Védelmi Miniszterhez kapcsolódik.

A polgári irányultságú nemzetbiztonsági szolgálatok közül a SIS tekinthető a legjelentősebb, hagyományos értelemben vett titkosszolgálatnak, amelynek feladatköre felöleli mind a hírszerzési, mind az elhárítási tevékenységeket, továbbá működésének területi hatályát tekintve is mind belföldön, mind külföldön végezheti tevékenységét. Ennek megfelelően összetett feladatrendszerrel rendelkezik, amely mentén stratégiai céljaiban a biztonság, a gazdaság és külpolitika különböző területeire²⁴ fókuszál.

A *Szlovák Információs Szolgálat (SIS)* sajátos feladatai és céljai elérése érdekében – az áttekintett források szerint – együttműködik többek között a partner titkosszolgálatokkal, nemzetközi szervezetekkel, valamint a Belügyminisztériummal, a Védelmi Minisztériummal (katonai hírszerzéssel), a Külügyminisztériummal, a Gazdasági Minisztériummal, a Pozsonyi Kerületi Bírósággal, a Legfőbb Ügyészséggel, helyi szinten pedig főként a rendőri szervezetek és különleges egységekkel. Itt érdemes megemlíteni a szolgálatot érintő külső ellenőrzés szerepét, amely a parlamenten (például költségvetés elfogadása), külön parlamenti felügyeleti bizottságon, valamint az ügyészi hivatalon és a bíróságon keresztül valósul meg (utóbbi esetében például a technikai hírszerző eszközök alkalmazásának jóváhagyása).

A szervezet működésének jogszabályi keretét a 46/1993. törvény²⁵ adja, amely mellett a 166/2003 törvény²⁶ tér ki a SIS-t is érintő „titkos információgyűjtés” szabályozására. A szervezet képességei között megjelennek az operatív és technikai képességek, így például a hírszerzéssel foglalkozó igazgatóhelyettes alatt külön technikai hírszerzési terület működik.²⁷ A vonatkozó információ-technikai és távközlési eszközök alkalmazása kapcsán az ellenőrzésekre szigorú törvényi, valamint szervezeti és ellenőrzési intézkedésekkel összhangban kerülhet sor. Az elmúlt időszakban a szervezet, lépéseket tett a technikai és in-

²⁰Slovenská informáčná služba

²¹Národný bezpečnostný úrad

²²Vojenské spravodajstvo

²³Fontos hangsúlyozni, hogy szomszédunknál a politikai szinten jelenleg napirenden van a szolgálatokat is érintő átszervezések kérdésköre, így jelen áttekintés az aktuális viszonyokat tükrözi.

²⁴Többek között: a terrorizmusra, az illegális migráció és a szervezett bűnözés elleni küzdelemre, a kémelhárításra, a kibertér védelmére, a nukleáris létesítmények és anyagok biztonságára és monitorozására, az extrémizmusra, a minősített információk védelmére, a pénzügyi rendszert veszélyeztető tevékenységekre, a korrupcióra, vagy akár az ország energiabiztonságára, továbbá külpolitikai kérdésköreire. Forrás: SIS 2014 Annual Report, Bratislava, June 2015, <http://www.sis.gov.sk/for-you/sis-annual-report.html#uvod> Letöltve: 2015. november 05.

²⁵Zákon o Slovenskej informačnej službe

²⁶Zákon o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov

²⁷<http://www.sis.gov.sk/about-us/organisation-structure.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

formáció-kommunikációs rendszerek védelmének, a kiberhírszerzésnek, valamint a hírszerzést szolgáló eszközöknek a megújítására, azonban ennek korlátozott forrásai miatt a megfelelő technikai, kommunikációs és információs képesség biztosítása továbbra is feladatként jelentkezik a szervezet előtt.²⁸

Sajátos feladatkörű szervezetként működik a *Nemzeti Biztonsági Szolgálat (NBÚ²⁹)*, amely a SIS-hez hasonló operatív, titkos információgyűjtő tevékenységet nem végez.³⁰ Tevékenysége a minősített és a rejtjelzett információk, valamint elektronikus aláírások védelmére (felölelve az adminisztratív, a személyi és a fizikai biztonság összetevőit) irányul, valamint feladatai között jelenik meg az ország NATO és EU tagságából adódó külföldi minősített adatok védelme.

A szlovák nemzetbiztonsági rendszer harmadik tagja a *katonai hírszerzés (VS³¹)* szervezete, amely – hasonlóan hazánkhoz – a korábbi Katonai Hírszerző Szolgálat (VSS³²) és a Katonai Védelmi Hírszerzés (VOS³³) szolgálatainak 2013-ban történt összevonásával jött létre. Funkciója a SIS-hez hasonlóan átfogja a hírszerző és elhárító szolgálati ágakat, működésének területi hatálya mind belföldre, mind külföldre kiterjed.

A szlovák nemzetbiztonsági szolgálatok rendszerét tekintve érdemes a SIS szabályozásába, valamint a 166/2003. törvény alapján a technikai jellegű információgyűjtés keretrendszerébe is röviden betekinteni. A SIS a 46/1993 törvény alapján különböző, speciális titkosszolgálati intézkedéseket (szerző megjegyzése: a továbbiakban eszközök és módszerek) alkalmazhat, amelyek a törvény 2. fejezetének 10.§-11 §. pontjai alapján operatív hírszerzési, valamint technikai hírszerzési eszközök és módszerek lehetnek. Az operatív hírszerzési módszerek három nagy kategóriára oszlanak, így a személyek és események megfigyelése, fedőkormányok használata, a személyek (szerző megjegyzése: kapcsolati rendszer) alkalmazása. A szervezet a törvény alapján jogosult speciális pénzügyi keretek felhasználására is. A 166/2003. törvény kitér a technikai eszközök (rádió, fotó, optikai, kémiai stb.) fedett tevékenységek során történő alkalmazásának témakörére, ideértve a küldemények vizsgálata, a távközlési tevékenységek monitorozása és rögzítése, valamint vizuális, audio és egyéb felvételek rögzítését is. A jogszabály alapján információs-technikai eszközök (szerző megjegyzése: információgyűjtő eszközök és módszerek) használatára a Rendőri Szervek, a Szlovák Információs Szolgálat, a Katonai Hírszerzés, az Bírói és Büntetésvégrehajtási Őrség, valamint a Vámhivatal jogosultak.

Utóbbi két szervezet ez irányú igényeinek kiszolgálását – írásos bírói engedélyt követően – a Rendőrség szervezete látja el. Az információs-technikai eszközöket, előzetes bírói

²⁸<http://www.sis.gov.sk>

²⁹Národný bezpečnostný úrad

³⁰A minősített információk védelméhez, adatvédelemhez kapcsolódó szervezetek a V4 egyéb országokban is jelen vannak, de például a magyar rendszer nem sorolja a nemzetbiztonsági szolgálatok közé érintett szervezetét (Nemzeti Biztonsági Felügyelet)

³¹Vojenské spravodajstvo

³²Vojenskú spravodajskú službu

³³Vojenské obranné spravodajstvo

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

jóváhagyást követően legfeljebb 6 hónapig lehet alkalmazni. Azonban újabb engedélyezési kérelmeket követően 6 hónapos időtartamokkal az ellenőrzés időszaka hosszabbítható.³⁴ Az operatív eszközök és módszerek szabályozása a Büntetőeljárásról szóló törvény³⁵ egyes részeiben is értelemszerűen megjelenik, így például a törvény 1. fejezete³⁶ tisztázza az elektronikus megfigyelés körét, valamint kimondja, hogy a nyilvános telefonhálózatok üzemeltetői, a közcélú távközlési szolgáltatók, valamint más távközlési szolgáltatók üzemeltetői és alkalmazottai, késedelem és külön költségvonzat nélkül felkérésre együttműködésre kötelezettek. A jogszabály 5. fejezetében³⁷ pedig többek között a telekommunikáció lehallgatásának és rögzítésének, az ellenőrzött szállítás, a fedett ügynökök, vagy akár a személyek és tárgyak megfigyelésének kérdéseivel is foglalkoznak. A SIS és a rendőri szervek közötti együttműködésben a SIS alapvetően bűncselekmények kapcsán biztosíthat információkat a rendőri szerveknek és az ügyészi hivatalnak,³⁸ különösen a szervezett bűnözés tárgykorében.

A CSEH KÖZTÁRSASÁG NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZERE

A Cseh Köztársaságban a nemzetbiztonsági szféra jelenlegi szervezeti struktúrája 2005-ben jött létre, amely eredményeként három nemzetbiztonsági szolgálat működik. A Biztonsági Információs Szolgálat (BIS³⁹) polgári elhárítási funkciójú, a Külföldi Kapcsolatok és Információs Hivatal (ÚZSI⁴⁰) polgári hírszerző, valamint a Katonai Hírszerzés (VZ)⁴¹ egyfajta integrált (elhárító és hírszerző) szervezetként működik. A szolgálatok tevékenységét, hatásköreit, felelősségeit a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 153/1994. törvény⁴² (valamint a 154/1994. törvény⁴³) szabályozza.

A BIS helyét és szerepét tekintve, feladatait alapvetően belföldön látja el. A szolgálat tevékenységét szabályozó törvény⁴⁴ alapján, ezek a terrorizmus jelentette fenyegetések, az állam biztonságát és gazdasági érdekeit fenyegető veszélyek, az ország területén megjelenő külföldi hírszerző szolgálatok tevékenységei (megjegyzés: kémelhárítás), az ország szuverenitását, területi integritását, és demokratikus alapjait aláásó szándékok és cselekedetek (megjegyzés: alkotmányvédelem), a szervezett bűnözés, valamint a minősített információkat veszélyeztető tevékenységek elleni küzdelem terén mutatkoznak. A BIS tevékenységei között megjelennek továbbá a non-ploriferációs feladatok, a kettős felhasználá-

³⁴4.§ (1-2.

³⁵Trestný poriadok

³⁶1. fejezet 10.§ (20.) pontja

³⁷5. fejezet 113-117.§

³⁸a 46/1993. törvény alapján 2.§ 6.

³⁹Bezpečnostní informační služba (BIS)

⁴⁰Úřad pro zahraniční styky a informace (ÚZSI)

⁴¹Vojenské zpravodajství

⁴²Zákon o zpravodajských službách České republiky (A Cseh Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatairól szóló törvény)

⁴³Zákon o bezpečnostní informační službě (Törvény a Biztonsági Információs Szolgálatról)

⁴⁴a Cseh Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatairól szóló 153/1994

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

sú termékek és technológiák kereskedelmének, illegális kereskedelmének nyomkövetése is, vagy akár a kiberbiztonság feladatköre. A 1060/2006 Kormányhatározat a BIS-t, mint központi nemzetbiztonsági szolgálatot jelöli meg, az ország biztonságát és a terrorizmus elleni küzdelmet érintő területeken az információk feldolgozásáért és területi hírszerzésért felelős szervként.⁴⁵

A szervezet, felelős az ország biztonságára, alkotmányos berendezkedésének védelmére és gazdasági érdekeire befolyást gyakorló információk megszerzéséért, gyűjtéséért és értékeléséért. Jogosult együttműködni más cseh nemzetbiztonsági szolgálatokkal, amelyeknek a Kormány hozzájárulásán, illetve együttműködési megállapodásokon kell alapulnia. Külföldi országokkal a szolgálat csak a Kormány engedélyével működhet együtt.⁴⁶ A belföldi, rendőri szervekkel való együttműködésük – a 2014 évről szóló tájékoztató jelentésük⁴⁷ alapján – kiterjedt a Szervezett bűnözéssel foglalkozó egységre, a Speciális műveleti egységre, a Védelmi szolgálatra, a Gyors reagálású egységre, a Pénzügyi és korrupció elleni harc egységére, valamint külföldi rendőri, és helyi rendőri egységekre.⁴⁸

A BIS eszköztárszerében jelen vannak a titkosszolgálati módszerek és eszközök alkalmazásának lehetőségei, azonban nem rendelkezik nyomozati jogkörrel. Nincs elfogási, letartóztatási, illetve kihallgatási jogköre. Eredményeiről a Kormánynak, és a Cseh Köztársaság elnökének számol be.⁴⁹ Igazgatóját a parlament biztonsági kérdésekben illetések bizottságának meghallgatása után a kormány nevezi ki és menti fel. A BIS önálló költségvetési szerv, állományára a 361/2003. számú törvény vonatkozik.⁵⁰

A technikai és infokommunikációs környezet fejlődése mentén a kibertérből érkező veszélyek jelentőségének felismerése a cseh nemzetbiztonsági rendszerben is jelen van. Ennek során a szervezet gyűjti és elemzi a stratégiai információs, és kommunikációs rendszerekre hatást gyakorló veszélyekre és kockázatokra vonatkozó információkat.⁵¹

A kormányzati felügyelet⁵² a BIS teljes tevékenységére kiterjed, ideértve a költségvetés értékelését és a források hatékony felhasználását, de felügyeli a nemzetbiztonsági tevé-

⁴⁵<http://www.bis.cz/terorismusEN.html>

⁴⁶Annual Report of the Security Information Service for 2014 http://www.bis.cz/vyrocnizpravaEN6c8d.html?ArticleID=1096#_Toc115828874

⁴⁷Annual Report of the Security Information Service for 2014 http://www.bis.cz/vyrocnizpravaEN6c8d.html?ArticleID=1096#_Toc115828874

⁴⁸Unit Combating Organized Crime (in Czech: Útvar pro odhalování organizovaného zločinu), Special Operations Unit (in Czech: Útvar zvláštních činností), Protection Service (in Czech: Ochranná služba), Rapid Response Unit (in Czech: Útvar rychlého nasazení), Unit Combating Corruption and Financial Crimes (in Czech: Útvar odhalování korupce a finanční kriminality),

⁴⁹<http://www.bis.cz/jak-pracujeme.html>

⁵⁰361/2003.Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (Törvény a nemzetbiztonsági szolgálatok tagjainak szolgálati viszonyáról)

⁵¹<http://www.bis.cz/kyberneticka-bezpecnost.html>

⁵²A titkosszolgálatok felügyeletét a Cseh Köztársaságban a 153/1994. törvény szabályozza, amely alapján a felügyeletet a kormány és a parlament látja el, színtere pedig a BIS ellenőrzésére felállított állandó parlamenti bizottság. A bizottság ellenőrzésének mikéntjét külön törvény határozza meg.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

kenységek jogszerűségét is.⁵³ Mindezek mellett a bírói, vagy akár a külső gazdasági felügyelet szerepe is működik a BIS irányában.

Az 1993-ban létrehozott *Külföldi Kapcsolatok és Információs Hivatal (ÚZSI)* polgári hírszerző szolgálat, amely működésének területi hatályát tekintve külföldön látja el feladatait, felölelve többek között a politikai, gazdasági, és a nemzetközi terrorizmus, valamint az aszimmetrikus biztonsági kihívások elleni küzdelem egyes feladatait. Az ÚZSI célja és küldetése, hogy a cseh törvényhozó és végrehajtó hatóságok számára időszerű, tárgyilagos és minőségi külföldi hírszerzést végezzen a Cseh Köztársaság biztonsága, külpolitikai és gazdaságpolitikai érdekei mentén. A szolgálatot igazgató vezeti, akit a kormány jóváhagyásával a belügyminiszter nevez ki, és aki egy személyben felelős a szervezet működéséért. Költségvetése a Belügyminisztérium költségvetésének részeként jelenik meg, tevékenységét a már említett 153/1994 törvény szabályozza. A BIS-hez hasonlóan együttműködik más nemzeti hatóságokkal és intézményekkel, így például a Nemzeti Biztonsági Hatósággal (NBÚ – Národní bezpečnostní úřad) a biztonsági ellenőrzések terén.⁵⁴

A szolgálat tevékenységének ellenőrzése során jelen van a törvényhozói, végrehajtói, és igazságszolgáltató ág irányából is megjelenő kontroll. Habár jelenleg nincs jogszabályi kötelezettség⁵⁵ az ÚZSI tevékenységét ellenőrző parlamenti bizottság létrehozására, a Parlamentnek joga van ellenőrizni a szervezet tevékenységét a végrehajtói hatalom oldaláról, így kérdéseket tehetnek fel a kormány tagjainak (az ÚZSI esetében a Belügyminiszternek). A bíróságok oldaláról a szervezet tevékenységeinek ellenőrzésére csak törvénysértés indokolt gyanúja esetén kerülhet sor. A kormány oldaláról a szolgálat ellenőrzése a Nemzetbiztonsági Tanács és szakosított szerve a Nemzetbiztonsági Bizottságon⁵⁶ keresztül valósul meg.

A cseh nemzetbiztonsági struktúra harmadik eleme, a *Katonai Hírszerzés (VZ)*⁵⁷ szervezete, amely létrehozására a 289/2005 törvénnyel került sor. A szolgálat fő feladata a Cseh Köztársaság védelmét befolyásoló információk gyűjtése, feldolgozása, elemzése és értékelése. A Katonai Hírszerzés elhelyezkedését, hatáskörét, felügyeletét a módosított 153/1994 törvény tartalmazza. Az államigazgatás struktúrájában elfoglalt helyét tekintve a Honvédelmi Minisztérium része, vezetőjét (az érintett parlamenti bizottság vitája után, a kormány jóváhagyásával) a Honvédelmi Miniszter nevezi ki. Állományára a 221/1999 törvény⁵⁸ vonatkozik. Feladatrendszerében feloleli mind a hírszerzés, mind az elhárítás feladatait. A szervezet jogosult speciális módon (például információgyűjtési eszközök és módszerek, valamint fedőkmányok alkalmazása, személyek és tárgyak fedett megfigyelése) információt gyűjteni. Működése kapcsán különböző hírszerzési ágakat alkalmaz, (így pél-

⁵³<http://www.bis.cz/o-nasEN.html>

⁵⁴<http://www.uzsi.cz/en/>

⁵⁵<http://www.uzsi.cz/en/>

⁵⁶Výboru pro zpravodajskou činnost

⁵⁷Vojenské zpravodajství

⁵⁸Zákon o vojákách z povolání (Törvény a katonai hivatásról)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

dául HUMINT,⁵⁹ a SIGINT,⁶⁰ IMINT,⁶¹ az OSINT⁶²), valamint két- és többoldalú együttműködések tart fenn.⁶³

A szolgálat 2013. éves jelentését áttekintve, például intenzív együttműködést folytattak a BIS, az UZSI, a vámszervek, a Külügyminisztérium, a Nemzeti Biztonsági Felügyelet, a Belügyminisztérium és a Cseh Köztársaság Rendőrségével. A Szolgálat aktívan közreműködött az országban működő „Közös Hírszerzési Csoportban”⁶⁴, amelynek a cseh nemzetbiztonsági szolgálatok, a Belügyminisztérium, a Külügyminisztérium, a Cseh Köztársaság Rendőrsége és egyéb kormányzati szervezetek között, a biztonsági intézkedések összehangolásában van jelentősége. A csoport kulcsfeladata információk gyűjtése és elemzése a Cseh Köztársaságot érintő lehetséges terrorfenyegetettség kapcsán.⁶⁵ Az ország NATO és EU tagságából adódóan a VS ezen szervezetekben vállalt feladatainak is eleget tesz.

A LENGYEL KÖZTÁRSASÁG NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZERE

Lengyelország nemzetbiztonsági rendszere öt nemzetbiztonsági szolgálattal működik. Irányultságait tekintve ebből három szolgálat sorolható a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok kategóriájához, így a hírszerzéssel foglalkozó AW,⁶⁶ az elhárítással foglalkozó Belbiztonsági Hivatal ABW,⁶⁷ valamint a korrupció elleni tevékenységgel foglalkozó CBA.⁶⁸ Utóbbi nyomozóhatósági jogkörrel rendelkező sajátos nemzetbiztonsági szolgálatként végzi tevékenységét.⁶⁹ Két nemzetbiztonsági szolgálat a katonai-védelmi szférához tartozik, ahol funkciójukban tekintve külön szervezetként jelenik meg a katonai hírszerzés, (SWW⁷⁰) valamint a katonai elhárítás (SKW⁷¹). A lengyel polgári és katonai titkosszolgálatok vezetőit a kormányfő bízza meg, illetve váltja le, mások mellett az illetékes parlamenti

⁵⁹ (Human Intelligence - Emberi erőforrással végzett hírszerzés)

⁶⁰ (Signals Intelligence - Jelfelderítés / Rádióelektronikai felderítés)

⁶¹ (Imagery Intelligence - Képi felderítés)

⁶² (Open-Source Intelligence - Nyílt forrásból származó információgyűjtés)

⁶³ <http://www.vzcr.cz/en/about-us/who-we-are>

⁶⁴ A hivatkozott forrásban "Joint Intelligence Group" elnevezéssel szerepel

⁶⁵ Ministry of Defence of the Czech Republic Military Intelligence Annual Report on Activities of the Military Intelligence in 2013,

http://admin.vzcr.cz/shared/clanky/35/Vyročni%20zpráva%202013_EN.pdf

Letöltve: 2015. november 6.

⁶⁶ Agencja Wywiadu (AW) - Hírszerző Ügynökség

⁶⁷ Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) - Belbiztonsági Ügynökség

⁶⁸ Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) - Központi Korrupcióellenes Iroda

⁶⁹ Forrás: Börcsök András - Dr. Vida Csaba: A nemzetbiztonsági szolgálatok rendszere (Nemzetközi gyakorlat a nemzetbiztonsági rendszer kialakítására), In: Nemzetbiztonsági Szemle 2014/1. szám, pp. 63-100.

http://epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_063-100.pdf, letöltve: 2015. október 05.

⁷⁰ Sluzba Wywiadu Wojskowego (SWW) - Katonai Hírszerző Szolgálat

⁷¹ Sluzba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) - Katonai Elhárító Szolgálat

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

bizottsággal, a katonai szolgálatok esetében pedig a nemzetvédelmi tárca vezetőjével is konzultálva.⁷²

Lengyelország külső biztonságának védelméért felelős szervezetként a külföldi hírszerzéssel foglalkozó *Hírszerző Ügynökség (AW)* a miniszterelnök közvetlen felügyelete alatt végzi feladatait.⁷³ A 2002-ben létrejött Ügynökség feladatait alapvetően az ország határain kívül hatja végre, a Lengyel Köztársaság területén csak korlátozottan, kizárólag külföldi irányultsággal dolgozhat. Feladatrendszere és információgyűjtésének irányai rendkívül összetettek, kiterjednek a nemzetbiztonság széles spektrumára.⁷⁴

A 2002-ben létrehozott *Belbiztonsági Ügynökség (ABW)* a Lengyel Köztársaság belső biztonságának védelméért felelős kormányzati szervezetként működik. Tevékenységét a 2002. május 24-i ABW-ről és AW-ről szóló törvény szabályozza. A szervezet a legnagyobb speciális szolgálatként „kulcspozíciót lát el az állam belbiztonsági rendszerében.”⁷⁵ A szolgálat operatív és nyomozati tevékenységét számos szervezet felügyeli. Ennek rendszerében megjelenik a Köztársasági Elnök, a Miniszterek Tanácsának Elnöke, a bíróságok, a Legfőbb Ügyész, a parlament speciális szolgálatokkal foglalkozó bizottsága és a speciális szolgálatok miniszteri szintű bizottsága is. Az ABW feladatai, többek között az állam belső biztonsága, alkotmányos rendje, szuverenitása, területi integritása, honvédelem elleni fenyegetések nyomozása, megelőzése és leküzdése, minősített információk védelme valamint különböző bűncselekmények⁷⁶ nyomozása, megelőzése és felderítése.

⁷²A cikk írásának napjaiban, 2015. november 19-én, az új lengyel kormány felállítását követően lemondott a belbiztonságért felelős (ABW), a hírszerzésért felelős (AW), a katonai elhárítás (SKW) és hírszerzés (SWW) vezetője. Másik változás, hogy a felálló új lengyel Kormányban a Központi Korrupcióelleni Iroda (CBA) korábbi vezetője (Mariusz Kaminski) mint „Special Service Coordinator” (miniszter) lesz felelős a rendőrségi és titkosszolgálati szervekért. (Forrás: <http://uk.businessinsider.com/polish-government-appoints-first-cabinet-2015-11>)

Forrás: Lemondtak a lengyel titkosszolgálatok vezetői, MTI, 2015. november 19., csütörtök 15:54 <http://mno.hu/kulfold/lemondtak-a-lengyel-titkosszolgálatok-vezetoi-1314807>

⁷³ A szolgálat vezetője az év vége előtt minimum három hónappal felterjeszti a miniszterelnöknek a következő évre szóló feladattervet, valamint január végéig éves jelentésben számol be az előző évről.

⁷⁴ Feladatai között megjelenik az ország biztonságára, nemzetközi viszonyaira, gazdasági és védelmi potenciáljára hatást gyakorló információk megszerzésének, elemzésének, feldolgozásának és továbbításának feladata. Az ország biztonságát, védelmét, függetlenségét és területi sérthetlenségét fenyegető, külső veszélyek elleni küzdelem, Lengyelország külföldi diplomáciai képviselőiteinek és állománynak védelme, a lengyel diplomáciai és konzuli rejtjelzett kommunikáció védelmének biztosítása. A nemzetközi terrorizmus, a extrémizmus és a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok elleni küzdelem, a nemzetközi fegyver, lőszer és robbanóanyag, kábítószer, pszichotróp anyagok, tömegpusztító fegyverek és technológiák kereskedelme elleni tevékenység, az állam biztonságára hatást gyakorló, a régióban megjelenő feszültségek, konfliktusok és a nemzetközi válságok figyelemmel kísérése, valamint a technikai területként megjelenő kommunikációs felderítés (jelfelderítés).

⁷⁵ ABW Annual Report 2009, Warszawa, ABW p. 6.

⁷⁶ Kémkedés, terrorizmus, az állam biztonságát, gazdasági alapjait veszélyeztető bűncselekmények, az állam biztonságát veszélyeztető korrupció, az állam biztonságát érintő stratégia jelentőségű áru termelése, kereskedelmei, technológiai és szolgáltatásokhoz kapcsolódó bűncselekmények, fegyverek, lőszer és robbanóanyagok, tömegpusztító fegyverek, valamint a kábítószer és pszichotróp anyagok előállítás, birtoklása, nemzetközi kereskedelme.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

A szolgálat funkciói alapján elemzési, operatív, és bűnügyi nyomozási feladatokat lát el. Az operatív eszközök alkalmazását (ezek között például e-mailek ellenőrzése, valamint lehallgatási tevékenység) a legfőbb ügyész előzetes engedélyével az ABW vezetője által a bírósághoz benyújtott kérelem előzi meg. A tevékenységek között olyan elemek is megjelennek (például ellenőrzött szállítás), amelyekhez a legfőbb ügyész előzetes írásos engedélye szükséges.⁷⁷

Mint speciális szervezet, operatív jogköre mellett a büntetőeljárás törvénnyel összhangban a nyomozati jogkörrel rendelkezik. Jogszabály alapján az ABW bűncselekmények felderítését és elkövetők bíróság elé állítását is ellátja (a bűnügyi nyomozásokat az ország különböző szintű ügyészi hivatalai felügyelik). Az ABW tisztjeinek a jogszabályi rendelkezések keretén belül lehetőségük van, többek között egyének és helyiségek átvizsgálására, személyek (többek között veszélyes fegyveres bűnözők) letartóztatására, amely tevékenységet speciális anti-terrorista csoport segíti. Az ABW mind a bíróságtól, mind az ügyészi hivataltól kaphat feladatvégrehajtásra vonatkozó kérést.

Az egyes bizonyítékok bíróság előtti felhasználásának támogatása érdekében a nemzetbiztonsági szolgálat szervezeti struktúrájában különleges tudományos szakértelmet igénylő terület, az ABW „Forensic” Laborja, amely különböző tudományterületeken végez vizsgálatokat és ad szakértői véleményeket az egyes eljárások során. 2009-ben a Labor az ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes⁷⁸) tagjává vált.⁷⁹ A feladatkörök áttekintése kapcsán mindenképpen említésre érdemes a kibertérből jelentkező veszélyek és fenyegetések elleni fellépés, amely a lengyel CERT.GOV.PL (Governmental Computer Security Incident Response Team) tevékenységén nyugszik, és amely intézményeknek és kormányzati szervezeteknek nyújt információkat és segítséget a kibertérből érkező fenyegetések és veszélyek kapcsán. (Az ABW Szakértői és Govcert területeinek szervezeti betagozódása hasonlóságot mutat a magyar Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézet, valamint a GovCERT/Nemzeti Kibervédelmi Intézet szerveivel).

Lengyelországban a nemzetbiztonsági szolgálatokhoz sorolják a 2006-ban létrehozott Központi Korrupcióellenes Irodát (CBA⁸⁰), amelynek fő feladata az állami és a gazdasági életben, különösen az állami és önkormányzati intézményeknél a korrupció elleni küzdelem, így tevékenységei között megjelenik a bűncselekmények és szabálysértések azonosítása, megelőzése és detektálása. Elemzési, megelőzési, ellenőrzési, valamint műveleti és jogi tevékenységeket végeznek. Utóbbiak kapcsán a CBA tisztjei által végzett operatív

⁷⁷ Forrás: ABW Annual Report 2009, Warszawa, ABW p. 8. <http://www.abw.gov.pl/en/about-isa/577,Annual-report-2009.html>

⁷⁸ Az áttekintett forrás alapján a lengyel ABW érintett területe és a magyar NBSZ szervezetében működő Szakértői Intézet közötti hasonlóság figyelhető meg, így pl. az ENFSI - Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata (ENFSI) munkájában a magyar NBSZ Szakértői Intézete is társult tagként aktívan részt vesz.

Forrás: <http://www.nbsz.gov.hu/?mid=18>

⁷⁹ ABW Annula Report 2009, Warszawa, ABW p. 9.

⁸⁰ Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

hírszerzési tevékenységek célja, hogy megelőzzék a bűncselekmények elkövetését, felismerjék azokat, valamint a bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén nyomozást végezzenek a büntetőeljárás törvény, ideértve a bíróság és az ügyészség utasítása alapján.⁸¹

A *Katonai Hírszerző Szolgálatot (SWW)*⁸² szintén 2006-ban hozták létre. Tevékenységének irányai az állam védelmét, a fegyveres erők, és egyéb adminisztratív egységek, valamint a Védelmi Miniszter által felügyelt szervezetek biztonságát és műveleti képességeit érintő fenyegetések felderítéséhez kapcsolódnak. Feladatai összetettek, felölelik az információk gyűjtését, elemzését, feldolgozását, valamint a megfelelő hatóságokhoz történő továbbítását, de kiterjednek a fegyveres erők védelmi képességeit érintő külső katonai fenyegetések felderítésére, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre, továbbá a fegyverek, lőszer és robbanóanyagok, valamint a tömegpusztító fegyverek illegális kereskedelme elleni küzdelemre.⁸³

A katonai hírszerző szolgálat a nemzetközi hírszerző közösség tagja. Aktívan részt vesz a NATO és az EU-országok vezető titkosszolgálatai közötti információk és tapasztalatok cseréjében, hozzájárulva ezzel a nemzetközi biztonság növeléséhez.⁸⁴ Az SWW tevékenységét az ország határain kívül hatja végre, az ország területén kizárólag csak a határon túli feladataihoz kapcsolódva tevékenykedhet. A szolgálat operatív információgyűjtése (hírszerzése) során együttműködhet, illetve segítséget kérhet egyéb szervezetektől, hatóságoktól.

A *Katonai Elhárító Szolgálat (SKW)*⁸⁵ megalakítására 2006-ban, a Katonai Hírszerzés szervezetével együttesen került sor, alapvetően belföldön látja el tevékenységét. Elhárító funkciójú szolgálat, amely feladatai a fegyveres erők és a Nemzetvédelmi Miniszter által felügyelt szervek belső fenyegetések elleni védelmére irányul. Működésének külső kontrollja az SWW-hez hasonlóan a Parlamenthez (Szejm) kapcsolódik.

A lengyel nemzetbiztonsági rendszert és a szolgálatok helyét, szerepét tekintve mindenképpen érdemes a 2014 novemberében elfogadott lengyel Nemzeti Biztonsági Stratégia dokumentumába⁸⁶ is betekinteni. A 62 oldalas dokumentum több ponton⁸⁷ is foglalkozik a nemzetbiztonsági szolgálatok szerepével.

⁸¹ *Guidebook CBA, The Central Anti-Corruption Bureau, 2014, Warsaw, www.csp.edu.pl*

⁸² *Sluzba Wywiadu Wojskowego (SWW)*

⁸³ <http://www.sww.gov.pl/en/8.html>, letöltve: 2015. November 10.

⁸⁴ <http://www.sww.gov.pl/en/index.html>, letöltve: 2015. November 10.

⁸⁵ *Sluzba Kontrwywiadu Wojskowego*

⁸⁶ *National Security Strategy of the Republic of Poland, Warsaw 2014.*

⁸⁷ en.bbn.gov.pl/download/3/1314/NSSRP.pdf letöltve: 2015. október 10. Megjegyzés: A lengyel köztársasági elnök által jóváhagyott stratégia a 2007-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiát váltotta fel.

⁸⁷ *A dokumentum 78, 121, 126 pontjai foglalkoznak a titkosszolgálatokkal. Ennek alapján*

- A hírszerzés alapvető küldetése: információk megszerzése, gyűjtése, elemzése, feldolgozása és továbbítása a jelenlegi és lehetséges veszélyek kapcsán. Ezek felölelik a nemzetbiztonsági kockázatok azonosítását és monitorozását, a külföldi műveletekben részt vevő lengyel fegyveres erők támogatását, a nemzetközi fegyverkereskedelem és a tömegpusztító fegyverek, valamint

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

Az előremutató koncepciók kapcsán a titkosszolgálatok egyes területeinek fejlesztése mentén a dokumentum megjegyzi, hogy a személyzet „minőségét” és a legújabb számítógépes technikai hírszerző és elhárító rendszerek implementálását kell prioritásként kezelni, valamint szükség van a szolgálatokat felügyelő rendszer korrekciójára, és „integrált információs terméket” előállító képességük növelésére.

A lengyel nemzeti biztonsági rendszer áttekintésével, fejlesztésével foglalkozó másik tanulmány⁸⁸ is kitér a lengyel „speciális” szolgálatok nemzeti érdekek biztosításában betöltött fontos szerepére. A dokumentum kiemeli, hogy a hatékonyság növelése a különböző szervezetek és a nemzeti szolgálatok közötti hatékony együttműködést igényli. Különös figyelmet kapnak a hírszerző szervezetek funkciójában a kiber-támadások jelentette fenyegetések, amelyek eredményeként illetéktelen személyek (beleértve a külföldi hírszerző ügynökségeket, vagy bűnöző és terrorista csoportokat) az elektronikus rendszerekben tárolt minősített információkhoz juthatnak hozzá.

KÖVETKEZTETÉSEK

A visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatait áttekintve megfogalmazható, hogy a térség országai a 25 évvel ezelőtti közös történelmi „állambiztonsági” örökségből kiindulva több átalakítást, átszervezést, strukturális korrigálást követően jutottak el a napjainkban működtetett nemzetbiztonsági rendszerekig.⁸⁹ A lezajlott (jelen tanulmány által részletesen nem tárgyalt) szervezeti változtatások kinyilatkoztatott okai között a (szakma)politikai célon túl, alapvetően a gazdaságosabb működtetés, a szervezetek irányításának és együttműködésének javítása, valamint a hatékonyság növelésének céljai álltak.

A polgári hírszerzés tevékenysége három országban (Lengyelország – AW, Csehország – UZSI és Magyarország – IH) külön szervezeti keretet kapott, Szlovákia esetében pedig a hírszerzés és elhárítás feladatait integráló szervezet működik (SIS).

Az integráció leginkább a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat érintette, amely során a négy vizsgált ország közül háromban valósult az ágazaton belül, a korábbi katonai hír-

célba juttató eszközeik elterjedésének monitorozását, vagy akár az energiapolitika figyelemmel kísérését.

- A védelmi szférát érintően az elhárítás irányai a megelőzés terén: a kémkedés, a katonai egységek, védelmi berendezések vagy eszközök elleni támadások, a honvédelem területét érintő korrupció, ideértve a minősített információk védelmének megsértését, és a tágran értelmezett információbiztonságot. Jelentős feladat ezen a téren a fegyveres erőkhöz, és a Védelmi Minisztériumhoz kapcsolódó kutatások és fejlesztések biztonságának növelése, valamint a katonai áruk, technológiák és szolgáltatások előállításának és kereskedelmének védelme.

⁸⁸ Strategy of development of the national security system of the Republic of Poland 2022 (adopted by the Resolution of the Council of Ministers of 9 April 2013)

http://mon.gov.pl/z/pliki/dokumenty/rozne/2014/01/ENGLISH_SRSBN_RP_do_pobrania.pdf

⁸⁹ Az áttekintett országok mindegyikében időszakosan felbukkantak a „titkosszolgálati” botrányok, amelyekre a szervezetrendszer szinte mindig átszervezésekkel, a szolgálatok politikamentességének erősítésével igyekeztek válaszolni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

szerző és elhárító nemzetbiztonsági szolgálatok összevonása (Lengyelország esetében továbbra is két szolgálat (SWW, SKW) működik).

A nemzetbiztonsági szféra összetett jellegét jól jelzi az is, hogy a hírszerzés és elhárítás hagyományos funkciója mellett jelen vannak azon szervezetek, feladatok és képességek, amelyek működése határterületeket érinti (például terrorizmus elleni küzdelem, korrupció elleni küzdelem, adatvédelem, szolgáltatási tevékenység). Ezeken a területeken szükségszerűen több irányú hatások is érvényesülnek, amelyek a mögöttes nemzeti szintű jogi szabályozásokban mutatkoznak meg. Amíg Lengyelországban a korrupció elleni szervezatként működő Központi Korrupcióellenes Irodát (CBA), vagy akár a minősített adatok védelme terén a szlovák Nemzeti Biztonsági Szolgálatot (NBÚ) a nemzetbiztonsági szolgálatok közé sorolják, addig a Csehországban a Nemzeti Biztonsági Hatóság (NBÚ) vagy Magyarországon a Nemzeti Biztonsági Felügyelet (NBF), mint titkos információgyűjtésre nem jogosult szervezetek nem tartoznak ebbe a kategóriába.

Tendenciaként a tanulmány végén érdemes megjegyezni, hogy a szervezetrendszerek árnyékában egyre inkább felértékelődik az infokommunikációs környezet változásaihoz igazodó technikai információgyűjtés jelentősége. Mint a tanulmány elején utaltam rá ennek költséghatékony, eredményes működtetése a *tágan értelmezett nemzetbiztonsági struktúra egyik kulcseleme*.

A magyar nemzetbiztonsági rendszerben jelen lévő Nemzetbiztonsági Szakszolgálat ebből a szempontból, funkciója révén egyedülállónak tekinthető, és a magyarhoz hasonló – a tanulmányban már tárgyalt előnyökkel rendelkező – koncentrált képességű szervezet a visegrádi országokban nem működik. Hasonló szervezeti példát a szélesebb nemzetközi környezetben⁹⁰ kereshetünk, amelynek áttekintésére egy másik tanulmány keretei között kerülhet sor.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Beata Gorka Winter - Chapter 4: Poland, Filed under: Central Europe and V4, Security sector reform) CENAA Analysis, Center for European and North Atlantic Affairs, <http://cenaa.org/analysis/poland/>
2. Boda József: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye és szerepe a rendvédelemben. In.: Pécsi Határőr Közlemények XIII, 2012. p. 124., <http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/boda.pdf>
3. Börcsök András - Dr. Vida Csaba: A nemzetbiztonsági szolgálatok rendszere (Nemzetközi gyakorlat a nemzetbiztonsági rendszer kialakítására), In: Nemzetbiztonsági Szemle 2014/1. szám, pp. 63-100.
4. EU: Crystal balls: Internal security authorities want „technology foresight”. Statewatch article: RefNo#32111, Febr 2013.

⁹⁰ (pl. a brit GCHQ (Government Communications Headquarters), vagy akár az egyesült államokbeli NSA (National Security Agency) szervezete)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

5. EU: European police step up cooperation on technological research and development. Statewatch article: RefNo#32002, Nov 2012.
6. Dr. Hetesy Zs.: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szerepe a nemzetközi bűnügyi együttműködésben, Határrendészeti Tanulmányok 2007/2. Különszám, Budapest 2007, 131-136. o. Határőrség Tudományos Tanácsa
7. Kaló Ottó, Rácz András - Chapter 4: Hungary, Filed under: Central Europe and V4, Security sector reform) CENAA Analysis, Center for European and North Atlantic Affairs, <http://cenaa.org/analysis/hungary/>
8. Kis-Benedek József: A visegrádi országok nemzetbiztonsági szolgálatainál az elmúlt években végrehajtott reformokból leszűrhető tapasztalatok, Felderítő Szemle VIII. évfolyam 4. szám, MK KFH, 2009, ISSN 1588-242X
9. Kovács József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az egyesítés után (A 2012. május 24-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen megrendezett Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata) Hadtudomány 2013/1–2.,
10. Kovács Zoltán: "Electronic written tasking order system" Accomplished within the project "Secure electronic communication" Hadmérnök 2013/3 szám. 171-183) letöltve: 2015. november 18.
11. Laml, Roman – Novák, Miroslav, Intelligence options for a small country, In: Majer, M. – Ondrejcsák, R. – Tarasovič, V. – Valášek, T. (eds.): Panorama of global security environment 2010. Bratislava: CENAA, pp. 505 517. <http://cenaa.org/analysis/intelligence-options-for-a-small-country/>, letöltve: 2015. november 07.
12. Majer Marian - Chapter 4: Slovakia, Filed under: Central Europe and V4, Security sector reform, Slovak foreign and security policy) CENAA Analysis, Center for European and North Atlantic Affairs, <http://cenaa.org/analysis/slovakia/>
13. Strategy of development of the national security system of the Republic of Poland 2022 (adopted by the Resolution of the Council of Ministers of 9 April 2013)
14. http://mon.gov.pl/z/pliki/dokumenty/rozne/2014/01/ENGLISH_SRSBN_RP_do_pobrania
15. Střítecký Vít, Ditrych Ondřej - Chapter 4: Czech Republic, Filed under: Central Europe and V4, Security sector reform) CENAA Analysis, Center for European and North Atlantic Affairs, <http://cenaa.org/analysis/czech-republic/>
16. Weboldalak: www.bis.cz, www.uzsi.cz, www.vzcr.cz/, www.aw.gov.pl, www.abw.gov.pl, www.cba.gov.pl, www.sww.gov.pl, www.skw.gov.pl, www.nbusr.sk, www.sis.gov.sk, www.nbsz.gov.hu, www.ih.gov.hu, www.ah.gov.hu, www.knbsz.gov.hu